

Is de rechter straks een luxeproduct?

VVD-minister voor Rechtsbescherming Sander Dekker wil het stelsel voor de gesubsidieerde rechtsbijstand drastisch op de schop nemen. Hij vindt dat mensen te vaak naar de rechter stappen en wil een onafhankelijke instantie instellen die als poortwachter gaat beoordelen of gesubsidieerde bijstand wel echt nodig is. De advocatuur is bezorgd. 'De toegang tot het recht is verankerd in de Grondwet. Daar kun je niet aan sleutelen.'

→ **PAGINA 18**

De rechter als luxeproduct

Minister Sander Dekker wil de gesubsidieerde rechtsbijstand op de schop nemen. Er komt een poortwachter die gaat beoordelen of iemand wel recht heeft op bijstand. Is de rechtsgelijkheid in gevaar?

VD-minister voor Rechtsbescherming Sander Dekker wil het stelsel voor de gesubsidieerde rechtsbijstand drastisch op de schop nemen. Hij vindt dat mensen te vaak naar de rechter stappen en wil een onafhankelijke instantie instellen die als poortwachter gaat beoordelen of gesubsidieerde bijstand wel echt nodig is. Daarnaast is hij niet van plan het budget te verhogen voor gesubsidieerde rechtsbijstand: dat blijft op €400 mln per jaar, in de lijn van het budgettair kader van het regeerakkoord.

Ook komt het kabinet binnenkort in samenwerking met derde partijen, zoals verzekeraars, met vaste rechtshulp pakketten, waarin de behandeling van een juridisch probleem wordt gekoppeld aan een vaste prijs. De toenemende 'juridisering' van de overheid moet bovendien worden teruggedrongen. In meer dan 60% van de gevallen waarbij gesubsidieerde rechtsbijstand wordt verleend, is de overheid de tegenpartij. Deze problemen kunnen vaak op een informelere manier worden opgelost, is de gedachte.

'DIAGNOSE': IS BIJSTAND WEL NOODZAKELIJK?
Wie de rol van de poortwachter moet vervullen, en hoe hij gefinancierd moet worden, is nog in nevelen gehuld. Wel benadrukt het ministerie dat die poortwachter zo lokaal mogelijk moet opereren, liefst op wijk- of buurtniveau. Het beslissingsrecht van de poortwachter is tweeledig: eerst beoordeelt hij of iemand überhaupt recht heeft op rechtsbijstand. Daarna stuurt hij de rechtzoekende een bepaalde richting op: Dekker wil het aantal rechtszaken terugdringen, en zet dus in op alternatieve oplossingen, zoals mediation.

De poortwachter zorgt voor onrust bij advocaten en rechtssociologen, maar ook bij linkse partijen die vrezen voor de consequenties voor hun achterban. Dekker, die naar verluidt inmiddels spijt heeft van de beladen term poortwachter en in plaats daarvan nu het woord 'triage' hanteert, trekt de vergelijking met een huisarts. De 'diagnose' of juridische hulp noodzakelijk is, moet volgens hem vooraf gesteld worden.

Een contourenschets die Dekker eind vorig jaar presenteerde kwam met een meerderheid door de Tweede Kamer. Oppositiepartijen willen een garantie dat een dergelijke poortwachter onafhankelijk opereert, aangezien de overheid

in 63% van de gevallen de tegenpartij is van de gesubsidieerde klager.

Of rechtzoekenden die per se een advocaat in de arm willen nemen dat ook kunnen blijven doen ondanks een negatief 'advies' van de poortwachter, is niet helemaal duidelijk. Uit de schriftelijke plannen lijkt dat niet zo te zijn, maar Dekker verklaarde eerder tijdens een debat van wel. Willen mensen per se een advocaat, dan kunnen ze de poortwachter links laten liggen en het proces gewoon voortzetten, verzekert hij aanwezigen.

GroenLinks-Kamerlid Kathalijne Buitenweg is er niet gerust op. Zij wil van de minister weten of het financiële consequenties heeft als mensen tegen een besluit van de poortwachter in beroep gaan. 'Betekent het dat je dan ook meer zelf moet betalen, als je toch een advocaat wilt?'

TOEGANG TOT HET RECHT IN HET GEDING
Ook de advocatuur is bezorgd. Want hoe het ook zij, zeker is dat sociaal advocaten een groot deel van de regie kwijtrafen. De poortwachter is er immers om mensen te stimuleren andere oplossingen te zoeken.

Wouter Veraart, hoogleraar rechtsfilosofie aan de VU en fel criticus van de poortwachter, vreest voor 'kafkaëske toestanden': 'De toegang tot het recht is verankerd in de grondwet. Daar kun je niet aan sleutelen.' Met het aanstellen

van een poortwachter wordt de kloof tussen arm en rijk vergroot, stelt hij.

De hoogleraar ergert zich aan de vaagheid van de plannen: 'In debatten zegt Dekker soms dingen die in strijd zijn met zijn eigen plannen. Maar het idee is duidelijk: mensen moeten een heftige prikkel krijgen om niet naar de rechter te stappen. Zelfs in het gunstigste geval blijft staan dat het plan de rechtsgelijkheid aantast. Je krijgt straks twee categorieën mensen: mensen die wel naar de rechter kunnen omdat ze geld hebben, en mensen die dat niet of verminderd kunnen omdat ze afhankelijk zijn van de gesubsidieerde rechtsbijstand, en daar nog een poortwachter bovenop krijgen.'

SCHEVE SITUATIES
'Problematisch', zegt ook rechtssocioloog Bregje Dijksterhuis (VU), die tevens een adviespraktijk voor echtscheidingen runt. 'Ik heb het idee dat het opzettelijk vaag wordt gehouden, maar tegelijkertijd is de intentie heel duidelijk: minder rechtszaken, minder advocaten, en minder kosten.'

Ze noemt voorbeelden waarbij de poortwachter een probleem zou kunnen vormen. Echtscheidingen zijn relatief vaak de oorzaak van een aanvraag voor gesubsidieerde rechtsbijstand. 'Je moet je afvragen wat er gebeurt als je één partij hebt — in de meeste gevallen de man — die geld heeft voor een advocaat en de andere partij niet. Hoe werkt dat in een echtscheidingszaak?'

'Mannen zijn vaak kostwinners, vrouwen schakelen vaak rechtsbijstand in. Je krijgt rare situaties als de ene partner het advies krijgt mediation te doen, en de ander niet. Ik zie niet voor me hoe je dit zo kan inrichten dat je geen scheve situatie krijgt waarbij minderbedeelden de dupe zijn.'

Daarnaast, zegt ze, is er een mismatch tussen dit plan en het Nederlandse rechtssysteem. 'Er worden bepaalde voorstellen gedaan die uitgaan van minder procedures, minder advocaten. Maar in Nederland hebben we een rechtssysteem met verplichte procesvertegenwoordiging in het grootste deel van civiele procedures. Die twee elementen botsen.'

Veraart benadrukt dat de rechter ook een emotionele functie heeft, waar in de plannen van het ministerie aan voorbij wordt gegaan: 'Mensen die vinden dat ze onrecht hebben ervaren, moeten de mogelijkheid hebben naar de rechter te gaan. Soms voel je je genaaid. Word

ILLUSTRATIE: HEIN DE KORT VOOR HET FINANCIËLE DAGBLAD

In het kort

- Het stelsel voor de gesubsidieerde rechtsbijstand gaat op de schop.
- Er komt een lokale poortwachter, een 'juridische huisarts', die bepaalt of bijstand wel echt nodig is.
- Advocaten en rechtsdeskundigen zijn ongerust, omdat het plan de rechtsgelijkheid zou aantasten.
- Sociale advocaten raken de regie kwijt.

Meer online
Dossier
fd.nl/juridisch

je dan niet gehoord, dan bouw je woede op. Het gaat niet alleen om geld of materie, maar ook om rechtserkenning. Daarmee haal je heel veel woede uit de samenleving. Alternatieve oplossingen zijn prachtig, als de toegang tot de rechter maar niet wordt geblokkeerd.'

KARIKATUUR
De stem die in de discussie over het stelsel ontbreekt, is die van de rechtzoekende zelf. Logisch, zegt Hein Vogel, advocaat en voorzitter van de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN), want zij hebben geen belangenvereniging. Sociale advocaten werpen zich nu op als hun verdediger en worden in de plannen van Dekker 'heel erg geframed', aldus Vogel. 'Wij zien de rechtzoekenden, komen bij ze thuis. Maar hier wordt een karikatuur neergezet van advocaten die alleen maar willen procederen.'

Dat beaamt hoogleraar Veraart: 'Het is een vreemde aanname dat sociaal advocaten altijd maar willen doorprocederen. Op basis van de huidige vergoedingen is dat helemaal niet aantrekkelijk.'

Rechtsbijstand via toevoeging

Momenteel loopt de lijn van gesubsidieerde rechtsbijstand via een advocaat in de vorm van een toevoeging. Er geldt een 'High Trust-systeem': de advocaat van een rechtzoekende beoordeelt of het probleem in aanmerking komt voor een toevoeging. Vervolgens dient hij of zij een aanvraag in bij de Raad voor Rechtsbijstand (RvR). Die kent niet in alle gevallen rechtsbijstand toe. De recentste cijfers dateren uit 2017. In dat jaar werden 416.000 toevoegingen toegekend, een daling van 7% ten opzichte van 2016. In

2017 werd 6,2% van alle aangevraagde toevoegingen afgewezen. Tussen 2000 en 2016 liet het aantal toevoegingen juist een stijgende lijn zien. De RvR schrijft de daling in 2017 toe aan een algehele daling in het aantal toevoegingen voor asielzaken. Als iemand voor toevoeging in aanmerking komt, dan krijgt de advocaat voor die zaak een vast bedrag. Een groot kritiekpunt vanuit de advocatuur is dat 'je het voor dat bedrag maar moet doen', en advocaten vaak meer uren maken dan er vergoed worden.

Die 'juridische huisarts' van Dekker bestaat volgens VSAN-voorzitter Vogel bovendien eigenlijk al: dat is de sociale advocaat. 'Die zijn al specialist en die filteren zaken ook. Kunnen zij een zaak niet afhandelen, dan verwijzen ze de cliënt door. Zit iemand in de schulden, dan worden hij of zij doorverwezen naar de schuldhulpverlening. Heeft iemand andere problemen, dan wordt hij doorverwezen naar bijvoorbeeld een maatschappelijk werker of wijkteam.'

Het 'High Trust-systeem' (zie kader) van toevoegingen 'vraagt misschien om verbetering, maar werkt in principe goed', aldus Vogel. 'Advocatenkantoren die veel met toevoegingen werken, worden steekproefsgewijs gecontroleerd door de Raad voor Rechtsbijstand. Bij misstanden worden die kantoren eruit gefilterd. Natuurlijk heb je frauderende advocaten, maar die vallen eruit. Daar heb je het tuchtrecht voor.'

Nu de contourenschets is goedgekeurd door de Tweede Kamer heeft Dekker groen licht om die verder in te vullen. Tweede Kamerlid Michiel van Nispen (SP) hoopt dat Dekker bij de verdere uitwerking ervan nog kan worden 'bijgestuurd'.